

JUSTYNA KOBYLARCZYK*

MINIMALIZACJA MIAST – DZIEŁA SZTUKI –
WYBRANE PROBLEMYMINIMALISM OF A TOWN – WORK OF ART –
SOME PROBLEMS

Streszczenie

Oszczędność w sztuce i w architekturze kształtuje nowy wizerunek miasta – dzieła sztuki. Jego minimalizm przejawia się w pięknie form zbudowanych, filozofii ekorozwoju i rozwoju zrównoważonego, a także oszczędności w aspekcie ekonomii i gospodarki terenem. Dla oceny współczesnego ośrodka miejskiego istotne znaczenie ma jego wartość. Za jej sprawą „miasto maszyna” przekształca się w miejsce refleksji i uczuć – możemy postrzegać je jako dzieło sztuki, wyraz wrażeń estetycznych i duchowych. Bez względu na sposób pojmowania miasta można przyjąć, że jego najistotniejszym elementem jest człowiek oraz przestrzeń i formy mu towarzyszące. Współczesne organizmy miejskie przybierają wiele postaci – niekiedy są miejscami spokojnymi, ekologicznymi, innym razem zamieniają się w duże metropolie nasycone informatyką i nowymi technologiami. W jakim środowisku chcemy żyć – to podstawowe pytanie, które zwraca uwagę na poszczególne wartości miasta jako pożądanego obszaru zamieszkania, często o minimalistycznym charakterze.

Słowa kluczowe: miasto, dzieło sztuki, minimalizm, potrzeby współczesnego człowieka, przestrzeń, środowisko zamieszkania

Abstract

Economy in art and architecture produce a new image of a town – work of art. Its minimalism is reflected in the beauty of built forms, the philosophy of eco-development and sustainable development, as well as savings in economy and land management. What is essential in the evaluation of a contemporary urban centre is its value. Owing to it “the town machine” is transformed into a place of thought and emotion – it can be perceived as a work of art, an expression of aesthetics and spirituality. Regardless of how the town is perceived, it can be assumed that its crucial element is constituted by the human being, space and forms that accompany it. Contemporary urban organisms take many forms – sometimes they are quiet, ecological places, another time they are huge metropolises saturated with computerised systems and new technologies. In what environment do we want to live – it is a basic question that draws attention to particular values of a town as a desired residential area, often of minimalist character.

Keywords: town, work of art, minimalism, needs of contemporary man, space, residential environment

*Dr inż. arch. Justyna Kobylarczyk, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Wstęp

Miasto jako obraz wielu fragmentów życia, dużych kompleksów, mniejszych struktur mieszkaniowych i usługowych, tworzy funkcjonalną całość, która opiera się na realizowaniu potrzeb mniejszych i większych swoich mieszkańców. Minimalizm przejawia się w pięknie form zbudowanych, filozofii ekorozwoju i rozwoju zrównoważonego, oszczędności w aspekcie ekonomii i gospodarki terenem.

Poza pięknem i funkcją form obecnych w mieście istotna jest także jego wartość. To sprawia, że „miasto maszyna” przekształca się w miejsce refleksji i odczuć. W tym sensie jawi się jako dzieło sztuki, wyraz wrażeń estetycznych i duchowych. Pozwala na interpretację potrzeb współczesnego człowieka nie tylko materialnych, ale także duchowych. Zgodnie z tą myślą możemy dokonywać oceny wartości obszarów miejskich, ich walorów krajobrazowych i estetycznych. Możemy także podejmować rozważania na temat oszczędności w sztuce i architekturze, interpretując, czym w mieście jest minimalizm.

„Jeśli chcemy twierdzić, że budowanie miasta jest sztuką, musimy nauczyć się poznać specyficzną rzeczywistość miejsc i ukierunkować ją w stronę wyznaczonego ideału (...) Wraz z marzeniem Ledoux o poznawaniu natury po to, aby móc w niej zamieszkać. Wraz z marzeniem Schinkla o zbudowaniu w lesie Katedry”¹.

Dla każdego organizm miejski może przybierać inną postać. Niektórzy odnajdują w nim szereg zdarzeń² toczących się w czasie i w przestrzeni, w których główną rolę odgrywa człowiek i jego życie (porównanie do sztuki teatralnej). Bez względu na filozofię miasta można przyjąć, że jego najistotniejszym elementem jest człowiek, przestrzeń i formy jej towarzyszące. Tymi formami są domy, sklepy, latarnie, ławki, place, mosty... itd. Ich minimalizm jest pozytywnym wydzwinięciem poszukiwanym przez odbiorcę. Pojęcie, a właściwie wizerunek minimalizmu, budzi respekt do form prostych, obiektów, które nie czują potrzeby sięgania po skomplikowany detal. Wiedzą, że i bez niego są ważne i podziwiane. Respekt, prostota, czytelność, nastrój, charakter – to tylko niektóre z cech odnajdywanych w minimalizmie miasta.

Ponieważ miasto to przestrzeń publiczna, społeczna i prywatna, a w każdej z nich obecne są domy, w których mieszkamy, pracujemy i odpoczywamy, ważna wydaje się oszczędność środowiska mieszkaniowego – naszych mieszkań, domów i ich otoczenia. Warto więc odpowiedzieć na następujące pytania:

W jakim środowisku chcemy żyć:

- w miastach przepelnionych informatyką, techniką i nowymi technologiami,
- w miastach tętniących życiem, aktywnością mieszkańców,
- w miastach ekologicznych,
- w miastach spokojnych.

Wydaje się, że najwygodniej wielu z nas żyje się w obszarach, w których odnaleźć możemy różnorodność tych często sprzecznych ze sobą cech. Ich odpowiednikiem jest strefa centralna niewielkiego ośrodka miejskiego. Z jednej strony emanuje życiem, a z drugiej strony zapewnia wygodę i spokój, umiarkowane tempo życia, małomiasteczkowy nastrój oraz harmonię. Przejawia się ona bliskością natury. „Dzikus chce uczynić sobie dom (...) Gałęzie poniewierające się w lesie wydają mu się do tego właściwe. Wybiera cztery najmocniejsze, podnosi je i wyznacza za ich pomocą kwadrat. Łączy je u góry czterema innymi gałęziami. Na nich układa z obu stron dwa rzędy uniesionych gałęzi, które opie-

¹ A. Monestiroli, *Tryglif i metopa. Dziewięć wykładów o architekturze*, Wydawnictwo PK, Kraków 2009, s. 73.

² E. Rewers, *Post polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Universitas, Kraków 2005.

rają się o siebie nawzajem i łączą w najwyższym punkcie. Następnie okrywa ten dach liśćmi tak ciasno złączonymi, że nie przedostanie się przez nie ani deszcz, ani słońce. Tak oto złołi wek uczynił sobie dom. Rzecz jasna, będą go męczyć zimno i ciepło, dom jest przecież otwarty ze wszystkich stron (...)³.

Jednym z najważniejszych pragnień mieszkańca miasteczka jest kontakt z elementami natury, ale także potrzeba intymności i spokoju oraz poczucie bezpieczeństwa⁴.

2. Realizacje

W mieście możemy odnaleźć przestrzenie publiczne, które wydają się być najbardziej narażonymi obszarami na brak intymności i spokoju. Ich celem jest skupienie w swoim zasięgu różnorodnych usług, niekiedy także dóbr kultury oraz miejsc zaspokajających kontakty społeczne. Przestrzeń publiczna w mieście to często rynek o charakterze reprezentacyjnym z historycznymi dominantami i zabytkową zwartą zabudową. Raczej nie możemy tu mówić o minimalizmie. Odmienna sytuacja występuje w przypadku współczesnych placów. Eksponują one miejsca lub formy, jednak tylko te najważniejsze. Towarzyszy im czytelność, pożądana prostota i funkcjonalność.

Plac Samira Kassira jest niezwykle miejscem, przystankiem na drodze do centrum Bejrutu. Vladimir Djurovic, główny architekt, stworzył tu miejsce kontemplacji i spokoju, w którym najwyższą cenioną wartością jest obcowanie z naturą. Minimalizm użytych materiałów i form przeplata się z bogactwem elementów natury. Mieszanka prostoty i bogactwa jednocześnie zachwyca także zwolenników ekologii i założeń zrównoważonych.

Centralny punkt prostokątnego placu wyznacza 18-metrowa ławka – akcentująca miejsce spotkań. Jej najbliższym otoczeniem jest woda spływająca po żłobionych kamiennych blokach – wrażenia wizualne są tym mocniejsze, że towarzyszy im naturalny szum wody. „Część porośniętego trawą kopca, na który można dostać się po schodach umieszczonych z boku, pokryto deskami, z których zdają się wyrastać drzewa. Deski przycięto w taki sposób, by pasowały do krzywizn pni przy ziemi. Gdy zapada noc, przestrzeń ta mieni się grą światła i cienia, które podkreślają sylwetki drzew jako punktu orientacyjnego centrum miasta (...) Kamień, natura i woda są trzema głównymi elementami placu inspirowanego kształtami geometrycznymi. Stąd roztacza się widok na historyczne centrum Bejrutu”⁵.

Ciekawym kompleksem ze względu na pojęcie minimalizmu i równowagi jest zespół zabudowy mieszkaniowej z dwoma przestrzeniami społecznymi – Airia. Założenie składa się z czterech niskich obiektów mieszczących łącznie 129 mieszkań zlokalizowanych wokół dwóch dziedzińców. Budynki przyjęły formę w różny sposób komponowanych prostopadłościaków. Powtarzające się prostokąty pojawiają się w różnej kolorystyce również na elewacjach budynków występujących w formie oszczędnych detali, przeszkleń i balkonów. Minimalistyczny wyraz całego kompleksu uwidocznił się także w aranżacji przestrzeni wspólnych towarzyszących zabudowie mieszkaniowej.

Celem głównego architekta, McGregora, było stworzenie przestrzeni dostępnej, której głównym atutem jest równowaga między rozwiązaniami ekologicznymi a nowoczesną formą. Projektanci obserwowali czas nasłonecznienia omawianego terenu oraz jego wa-

³ R. Rutkowski, *Dom z widokiem*, [w:] Architektura 2009, s.30.

⁴ J. Kobylarczyk, *Jakość środowiska mieszkaniowego w strefie centralnej Jarosławia*, Wydawnictwo PK, Kraków 2009.

⁵ *Krajobraz miejski. Nowe trendy, nowe inspiracje, nowe rozwiązania*, Top Mark Centre, Warszawa 2008, s. 28-29.

runki mikroklimatyczne, żeby w odpowiedni sposób przeprowadzić jego zagospodarowanie. Na tej podstawie wyznaczone zostały dwie przestrzenie: dziedziniec o funkcji wypoczynkowej i większy, służący do uprawiania sportów. W omawianej przestrzeni posadzone zostały drzewa o wysokich pniach – eukaliptusy (parkingi zostały więc zlokalizowane pod budynkami). Zaaranżowane ogrody odwzorowują siedliska wilgotnych ekosystemów. Wśród nich odnaleźć można paprocie, drzewa palmowe i roślinność cieniulubną. Do podlewania użytej roślinności zastosowany został drenaż odprowadzający wodę deszczową z ziemi na piaszczysty teren. Do aranżacji omawianej przestrzeni użyto prostych materiałów: betonu, piasku, kamienia i drewna. Miejsce do wypoczynku zaakcentowane zostało pomarańczowymi siedliskami – sześcianami usytuowanymi na drewnianej posadzce z pozostawionymi otworami w formie kwadratów na rosnące na tym obszarze drzewa. Całość koncepcji robi wrażenie spójnej i czytelnej.

Innym przykładem minimalistycznej przestrzeni miejskiej jest zespół mieszkaniowy Water Villas w Almere (il. 1, 2). Forma obiektów mieszkalnych współistnieje z elementami natury – wodą i zielenią. Dobrych i prostych rozwiązań ekologicznych nie da się nie zauważyć. Prostopadłościennne bloki z dużymi prostokątnymi przeszkleniami mogą być w odpowiedni sposób komponowane. Każdy obiekt składa się z tych samych modułów – 6 metrów szerokości, 10 metrów głębokości i 3 metrów wysokości. Wprowadzenie modułów dało możliwość odpowiedniej aranżacji wnętrza dostosowanego do indywidualnych potrzeb użytkownika. Bliskość natury spotęgowana jest dużymi przeszkleniami i tarasami usytuowanymi na poziomie parterów. Kolorystyka zachowana jest w tonacji barw ciepłych, co ściśle wiąże się z wykorzystaniem drewna, które występuje w tej koncepcji jako podstawowy materiał budowlany.

II. 1, 2. Zabudowa mieszkaniowa Water Villa's w Almere

III. 1, 2. Water Villas residential complex in Almere

Harmonia z otoczeniem, minimalizm wyrażający się powtarzalnością tej samej formy pozbawionej detalu, wielokrotność tych samych modułów, prostokąty szklanych tafli pozwalających na bliski kontakt z zielenią u podstaw budynków sprawiają, że założenie to jest czytelne, proste, funkcjonalne, nawiązujące do zasad rozwoju zrównoważonego. Środowisko mieszkaniowe, jakim są domy zaprojektowane przez UN Studio, jest przyjazne człowiekowi.

W miastach organizowana jest też przestrzeń zielona w formach skwerów, ogrodów i parków. Coraz częściej miejsca te powstają w obszarach zrewitalizowanych po dawnych zakładach, magazynach, fabrykach, tak jak Park Citroena w Paryżu (il. 3, 4).

II. 3, 4. Park Citroena w Paryżu

III. 3, 4. Citroen park in Paris

Realizacja tej zielonej przestrzeni publicznej powstała w wyniku chęci stworzenia przyjaznego, cichego i spokojnego miejsca przeznaczonego dla mieszkańców Paryża. Proste formy występujące we wnętrzu parku dotyczą nie tylko obiektów, w odpowiedni sposób aranżowanej posadzki, ale też zieleni w wielu przypadkach współistniejącej z wodą. Bogactwo wrażeń skupione jest w oszczędnych, ale w różny sposób skomponowanych formach występujących w omawianej przestrzeni.

Domy jednorodzinne, choć częściej kojarzą nam się z obszarem za miastem, obecne są także w mieście. Przykładem obiektu wolnostojącego o charakterze mieszkalnym jest Ring House w Karuizawa w Japonii. Prostopadłościan wysoki na trzy kondygnacje współistnieje z otaczającą go naturą. Prosta forma, oszczędność zastosowanych materiałów, ekologiczny charakter założenia to cechy, na których zależało autorom realizacji – grupie architektów TNA (autorzy projektu). Przeszklony pasmowo prostopadłościan wydaje się niewielki w otoczeniu wysokich drzew, ale ważny ze względu na swoją geometrię kontrastującą z organicznym charakterem otoczenia. Bliski kontakt z zielenią zapewnia też Passage House autorstwa tej samej grupy architektów. Dom został „wstawiony” w leśne zbocze przez owalną, horyzontalnie przeszkloną obręcz z patiem w środku.

„Wspomniane wyżej domy to marzenie większości architektów – pragnących być zarówno ich twórcami, jak i posiadaczami. Stojące w efektownych niebanalnych miejscach, wyrafinowane w swej koncepcji, dalekie od przegadania formalnego, doskonale wykonane – mogłyby się stać wizytówką niemal każdej pracowni. Nie konkurują z naturą, nie idą na wojnę z topografią i nie rywalizują z krajobrazem – raczej współpracują, podporządkowując się zastanej sytuacji i czasem tylko tworząc nieduże napięcie między architekturą a pejzażem. Są luksusowe, choć luksus w ich przypadku uzyskano nie tylko dzięki architekturze i drogim materiałom, ale przede wszystkim wykorzystując bliską relację z otoczeniem. Efektem tej zależności jest możliwość nieustannego obcowania z pięknem natury. Pięknem nieosiągalnym w absolutnie żadnej kreacji architektonicznej”⁶.

⁶ R. Rutkowski, *op. cit.*, s. 41.

3. Wnioski

W mieście występuje o wiele więcej interesujących form czy obiektów o minimalistycznym charakterze i różnym przeznaczeniu. Poza funkcją mieszkaniową w ośrodkach miejskich dobrze rozwinięta jest także funkcja usługowa. W przestrzeniach miast różnej wielkości występują więc obiekty usługowe. Omawiane obszary publiczne czy społeczne wyposażone są w małą architekturę i obiekty usprawniające komunikację (kładki, mosty). Często przyjmują one postać minimalistycznych form zbudowanych. Ich wspólnym celem jest tworzenie przyjaznego człowiekowi środowiska.

Obszary, o których mowa, spełniają potrzebę intymności i spokoju poprzez swoją rozagę, przyjazne otoczenie, zapewniają bezpieczeństwo, zachowując ludzką skalę, pozytywne wartości estetyczne. Zazwyczaj ich najbliższym sąsiedztwem jest zieleń. Współczesna architektura minimalistyczna wykorzystuje zasady rozwoju zrównoważonego, stosując nowe rozwiązania technologiczne (urządzenia wykorzystujące naturalne źródła energii), szanując teren i środowisko, w tym jego naturalne elementy, których zasoby są ograniczone. Zieleń, woda itd. wpływają pozytywnie na psychikę, kondycję fizyczną człowieka, a także wizualne wartości środowiska, w którym żyje.

„Natura mówi zawsze prawdę, a formy architektoniczne mówią prawdę o danym czasie. Natura bowiem jest nadal, w każdej epoce, wzorem perfekcji dla całego świata form”⁷.

Literatura

- [1] Kobyłarczyk J., *Jakość środowiska mieszkaniowego w strefie centralnej Jarosławia*, Wydawnictwo PK, Kraków 2008.
- [2] *Krajobraz miejski. Nowe trendy, nowe inspiracje, nowe rozwiązania*, Top Mark Centre, Warszawa 2008.
- [3] Marc-Antoine Laugier, *Essai sur l' Architecture*, 1753.
- [4] Monestiroli A., *Tryglif i metopa. Dziewięć wykładów o architekturze*, Wydawnictwo PK, Kraków 2009.
- [5] Rewers E., *Post polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Universitas, Kraków 2005.
- [6] Ryńska E.D., *Architekt w procesie tworzenia harmonijnego środowiska*, Politechnika Warszawska, Warszawa 2004.

⁷ A. Monestiroli, *op. cit.*, s. 57.